

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Börgát, bőrhíd. Csorba József érdekes könyvében (Somogy vármegye ismertetése 1857) olvasom, hogy *Jut* alatt a Sión *börgát* vezetett át. Ez a szó megragadta figyelmemet és etnografus körökből azt a felvilágosítást kaptam, hogy valószínűleg *bürü*-ről van szó, ebből lett a *bőr*. Nyelvész körökben érdeklődtem ezek után és meglepetéssel hallottam, hogy *Kun-szentmiklóson* is van egy keskeny padló-híd a Bakéren át, amelyet *bőrhídnak* neveznek. Ha már most figyelembe vesszük, hogy nyelvhasznulási törvényei alapján a *bürü*-ből nem lehet *bőr*, nyelvészeti alapon nem fogadható el az a magyarázat, hogy az ország különböző vidékein teljes azonossággal használná ma a nép az egykori *bürü* helyett a *bőr* megjelölést. Más magyarázatot kell keresnünk. Hálásak volnánk, ha olvasóink közölnék velünk, tudnak-e erre magyarázatot, illetőleg helynevekben, dűlőnevekben az ország mely vidékein fordul elő a *börgát*, *bőrhíd*?

Kogutowicz.

Tarnóka — Kőkényes (Zemplén m.). Erdélyi *Küküllő* folyónevünket *Melich* magyarázta meg a bolgár-török *kükeleg* szóból („Honfoglaláskori Magyarország“). Ennek jelentése a. m. *Kőkény*, vagyis *Küküllő* a. m. *Kőkény*patak, *Kőkényes patak*, vagyis kőkénybokrok közt eredő, vagy ilyenek közt folydogáló patak.

Ezt a bolgár-török *Kükeleg* folyónevet vették át aztán az ideköltözött

magyarok, s a *Kükeleg*-ből magyarajkon szabályosan *Küküllő* lett.

Föl kell tehát tennünk, hogy a magyarok török nyelven beszélő, török fajú bolgárokat találtak itt. Ezt egyéb adatokkal is bizonyítja nagy nyelvtudásunk.

Az ottani oláhok azonban nem *Küküllő*-nek hívják e folyót, mint a szászok (*Kokel*, a magyar név után), hanem *Ternavá*-nak. Ez kétségtelenül szláv név, a *trn* = „tövis, kőkény“ szóból. Ebből viszont az következik, hogy a töröknyelvű bolgárokkal egyidejűleg szlávnyelvű bolgárok is laktak itt, akik az eredetileg török *Kükeleg* nevet, a maguk nyelvére *Ternavá*-nak lefordították. De következik még az is, hogy ennek a szláv névnek a *Kükeleg* — *Küküllő* mellett, élnie kellett addig az időpontig, míg az oláhok ide beköltöztek, mert az átvétel csakis így érthető meg. Más szóval, szlávnyelvű bolgárok is laktak itt a honfoglalás után, amire ismét bizonyítékokat sorakoztat fel szerzőnk.

De máshonnan is vannak analóg példáink, olyanok t. i., mikor ugyanazt a helyrajzi nevet, két otllakó nép mindegyik a maga nyelvén nevezi meg. *Melich* fölhozza a veszprémi honfoglalás előtti *Torna* patakot, mely ugyancsak a szláv *trn* szóból van képezve. A patak mellett találjuk *Tüskevár* falut, s ez szerinte a szláv szó magyar megfelelője, azaz *Tüske* (patak) *vára*. Föl kell tehát tennünk, hogy itt is vegyesfajú és vegyesnyelvű nép (tót és magyar) élt vala-

mikor, mely később egynyelvűvé, t. i. magyarrá lett.*

Hogy *Tüskevár* mikor keletkezett nem tudjuk (*Csánki*-ban nincs rá adat), így azt sem tudhatjuk biztosan, összefügg-e a két név egymással, vagy nem.**

Más helyzetben vagyunk a Szalkolcza—Holics között lévő *Tövisfalva*-val, tót néven *Trnovec*-cel (*Lipszky, Petrov*: „Národ. mapa Uher, Prága 1924). Itt már bizonyos, hogy a két név ugyanaz, s mivel tót népterület-ről van szó, föltehető, hogy az utóbbi, t. i. a tót az eredeti. Hogy az előbbi milyen régi, nem tudjuk. A községben magyar földesúri birtok volt, s talán innen származik a magyar név. (Erre vannak példáink).

Nem lehetetlen, hogy az ellenkező eset áll a máramarosi rusznák *Ternova, Trnovára*, (*Lipszky, Petrov*). Ennek a Técsőtől nem messze fekvő falunak magyar neve *Kökényes*. Hogy *Ternova* milyen korú név nem tudjuk, mert az oklevelekben nem fordul elő. *Kökényes* azonban már 1411-ben és 1492-ben följegyzésre kerül (*Csánki*). Minthogy pedig Máramaros déli folyóvölgyeibe ősi magyar lakosság is telepedett (innen a *Sajó* és *Jód* pataknev), föltehető, hogy *Kökényes* korábbi eredetű, mint *Ternovo, Ternova*.

Éppen ilyen településtörténeti szempontból tanulságos a címbe tett két helynév is.

Gálszécs mellett, kies völgyben fekszik *Tarnóka* (*Lipszky* szerint *Tárnóka*) törpe falu (területe 636 k. hold, 200, túlnyomólag g. kath. tót

lakossal). Tót neve *Ternovka, Ternavka*. A *Tarnava* patak folyik rajta keresztül, s hihetőleg ettől kapta nevét. Hajdan nemesi birtok volt. Első urai a nagyvagyonú *Baksa*, Anonymus szerint bolgárföldi magyar nemzetség, később ennek atyafisága, a Szécsiek stb. (Innen *Gálszécs*). Eleinte *Borostyán*, később *Bacskó* várának tartományába tartozott. 1321-ben *Torna* volt a neve („Zemplén vm. monogr.“).

Ez a *Torna* kétségtelenül magyar alak, mely egy korábbi szláv *Trnova, Tarnava*-ból alakult, ahogyan, mint mondtunk, ma is hívják a rajta átfutó patakot. Bizonyos tehát, hogy a *Torna* név keletkezése korában lakói vegyes nyelvűek, szlávok és magyarok voltak. 1459-ben *Tarnóka* alakban jegyzik föl (*Csánki*), így szerepel 1688-ban is (*Monogr.*) s így hívják a magyarok most is. Azt gondoljuk, hogy ez az alak a *Torna* kicsinyítője (= *Tornóka* > *Tarnóka*).*

Érdekes már most, hogy 1358-ban egy *Kökényes* (*Kukenus*) nevű helység bukkan fel itt (*Csánki*). Később 1440-ben ugyancsak egy *Kökényes* nevű falut sorolnak fel ugyanitt, t. i. *Bacskó* vár tartozékaként (*Monogr. 21. l.*) Aligha tévedünk, ha azt mondjuk, hogy *Kökényes* ugyanaz a falu, mint *Torna, Tarnóka*. Úgy látszik tehát, hogy az ottani magyarság először *Torná*-nak, majd *Kökényes*-nek, később pedig *Tornóka, Tarnóka*-nak hívta ugyanazt a prédiomot, amit a szlávok eredetileg a pataknev után *Trnavá*-nak hívtak. Az is lehet, hogy a nevek változása a birtokos változásával, vagy a telep elpusztulásával és újra benépesítésével magyarázható.

* Egy *Tarnó* (1415: *Tarnov, Csánki*) Sárosban volt, de a név korábbi alakját nem ismerjük. *Tarnócz, Tarnócza, Tarnovicza* stb. helyneveink is idetartoznak.

* *Melich* ilyenkorú szlávnak tartja a veszprémi *Gerencét* (= erdő, határ) s a *Czuhát* (= száraz) is (i. m. 381.) A Bakonyban csakugyan van *Száraz-Gerence* is (J. *Dornyay*: „Bakonyi Kalauz“ Bp. 1927.)

** A zalai vend lakosságú *Tüskeszer* vend neve *Ternye*.

Miféle nemzetiségű nép lehetett azonban az első névadó?

Melich az abaúji *Torná*-ról ezt mondja (i. m. 109.): „A kifejtettek alapján azt állítom, hogy *Torna* völgyének magyar lakossága honfoglaláskori magyar lakosság, s az itt talált szláv nép délszláv (értsd *bolgár* B.) lehetett“.

E megállapítás alapján nekünk is azt kell mondanunk, hogy a korai megszálló magyarok bolgár-szláv nyelven beszélő, bármilyen gyér lakosságot, talán csak pásztorokat találtak itt, s tőlük vették át a *Trnava*, nevet amiből aztán *Torná*-t csináltak, s amit később *Kökényes*-nek és *Tarnóká*-nak neveztek. Ebből az utóbbi névből csinálták azután a beszivárgott rusznakok, a föltehetőleg nekik is ismerős név alapján a maguk *Ter-novká*-ját.*

Bátky Zsigmond.

Maladnok. Ez a különös hangzású helynév 1325-ben kerül följegyzésre a Vértes keleti végében fekvő *Bodmér* helység szomszédságában, a következő, *Csánki* szerint bizonyára kisebb pusztákkal: *Possessio Wédpau-olilése***, *Zewch*, *Petres teleke*, *Gyznokuth*, *Zemteleke*, *Pokoldrakathya*, *Nempti* és *Chakan*.

Amint látjuk ezek mind jó magyar s csaknem kivétel nélkül személynevek. Azt hisszük, hogy *M.* is magyar név és személynév s így tagolandó: *Malad + nok*.

De mi a *Malad*? A *M. Ny. XXV, 86.* lapján a szabír *Balak = Malak* sz. név tárgyalásában *Németh Gyula* azt mondja, „hogy a *malak* szó az oszmánliban bivalybornyút jelent, s a tö-

* Hogy *Zempién* (ómagyar *Zemlin*) s a vele ugyanegy *Zimony* neve bolgár-szláv eredetű a *zemlin = vár* szóból, *Melich* fejtette meg (i. m.)

** Ez alkalmasint Vadpálfülése (i. m. *Nyelv. X : 380.*)

rök *bala* = gyermek szó származéka“.

Ez a *Bala* (Balla) nekünk magyaroknak is jó ismerősünk, s egymagában és összetételekben (pld. *Balavására*, *Küküllő*) gyakor személy- és helynevek.

De előjön a *Mala* alak is, szintén egymagában és összetételekben pld. *Malafalva* Tolnában, vagy *Malatava* (négy is), a török *Kuhubur* és *Kurmur* tavával együtt, a török nevű *Kakon*, *Szatmárban* stb (*Mala* de *Nogkwiew*, „Ó-magyar olvasókönyv“ 110).

Van aztán *Bala + k* és *Mala + k* nevű emberünk is (*Kovács*: „Index“, *Zichy Okmtár* stb.).

Még több a *Balá + d* (Baládfi) név a régiségben (A török *Szalóky* nemzetségben különösen hagyományos név). Bizonyára ez lesz a ma is meglévő három szatmári *Palád* is (v. ö.: *Bátka*, *Pátka* stb.). Volt egy *Palat* nemzetségünk is (*Karácsonyi*). Ennek is van *m*-es alakja, pld.: *Mulad* (*M. Ny. XX : 13*, az *a, u-ra* v. ö. *Bota*, *Buta*, *Bata*), *Malad + é* (egyízben *Malad*) *Szilágyban* (esetleg *Majad* többfelé).

Azt hisszük tehát, hogy a mi *Malad*-unk is ilyen *d* képzős alak a *Mala* sz.-névből s ehhez járult még a *nok* képző (v. ö. pld. *Szepe + t + nek*).

Nagyon valószínű, hogy ebbe a bokorba tartoznak még a következő nevek is: *Palágy* (1325: *Palad*, *Palagh*, *Üng m.*), *Palány* (Somogy), *Malány* (Kövár vidéke falu és családnév), *Balány* (Csík), *Palaj* (Somogy), *Balajt* (Borsod), *Palatka* (Kolozs), *Malatka* (Somogy), *Malánta* (Nyitra), *Balota*, (a szatmári *Balatafalva Baladfalva* alakban is előfordul, *Csánki*), *Baláca* (Veszprém Zala, *Pesty* Helynévtára „kézirat“) és talán még mások is.

Bátky Zsigmond.

Kormun és Kurmur-halastó. Mindkettőt 1268-ban jegyzik oklevélbe. Az elsőt *Bálvány-* (régén *Balyan*) Szakállas (Komárom-Csallókóiban, a másikat *Kak* (Szatmár) határában. *Kormun* és *Kurmur* ilyen összetételben (t. i. *Kormun-tó*), minden bizonnyal személynév. Erre bőven van példánk.

E személynévek a török *kurmak* = „felállítani“ stb. jelentésű igéből vannak képezve.

R. Nagy László „*Valacho-Turcica*“ című tanulmányában („*Aus d. Forschungsarbeiten . . . des Coll. Hung. in Berlin*“) *Kor + man* (*Kurman*) sz. nevünkről mutatta ezt ki, s mi azt hisszük, hogy *Kormun* nevünk is a. m. *Korman*. Egy *Kurmand* patakot *Kovács* „*Index*“-ében találunk.

Kurmur-t pedig olyan képzésnek gondoljuk, mint a *Gombocz* kimutatta *Oldamur*, *Kochobur* és *Itemir* (*M. Nyelv 1915*, l. még ezekhez *Melich: „Elemér“*, *U. o. 1929*).

Véletlenül a szóbanforgó magyar községek neve is törökös. *Szakállas* (*Szakál*, *Szakály*, *Szakáld*) közönséges helynév nálunk, s Csallóközben három-négy is van belőle (török: *szakal*). *Bályán* (Bálán?, Baján?), a töröknevű itteni *Koppány* (*kaban* = vadkan) nemzetség egyik tagja.

Kak szintén török név. *Pais Dezső* szerint (*M. Ny. 1929: 123*) alkalmazta a *kokmak* = „szagot terjesztetni“, de esetleg a *kakmak* = „ütni“ igéből.*

* Nem lehetetlen, hogy ez van a bodrogmegyei *Kakara* halastavunk nevében is (*Okl. Sz. „kincses“ címszó alatt*), bár inkább valószínű, hogy ez a szláv *kuka* = „horog“ szóból van képezve. *Horgas-tó*, alakja után, gyakori helynév nálunk.

De más törökös nevek is vannak itt. Így *Kormun* szomszédjában *Tepecs-tó*, *Kurmur*-ében pedig *Kuhubur-tó*.^{*} Kakon említik még *Malatavát* is (több is volt e néven). Ennek előtagja a *mala* = *bala* = „kölyök“ szó (l. fentebb: „*Maladnok*“).

Egy *Corma* (*Korma*) sz. nevet *Kovács*-ban találunk. *Kormó halma és laposa* határneveket pedig *Gyártás*-ban („*Jászkunok tört.*“). *Kormód* pusztá (1145: *terra Kormo, Fejér*) van Tolnában.

Azt gondoljuk, hogy ezek a nevek is idetartoznak.**

Idevonható talán *Korszán* (*Curzan*) személynévünk is (*Korszánvára* Óbudán, *Korszán-halastó* Csallóközben és *Korszán* falu Barsban, talán a *szun* raggal, pld. *Turszun*), s *Karos* (Koros) honfoglaló eredetű nemzetségünk és a nevéből alakult helyek is.***

Bátky Zsigmond.

* Ezt az utóbbit, mint szintén sz. nevet talán a *kujmak* = „menekülni“ igéből lehetne származtatni, a *mur*, illetve *bur* képzővel (l. *Gombocz* i. cikkét. Az általa közölt adatokhoz felhozzuk még az *Uturbur* nevet (*Kovács* i. m.), mely talán az *oturmak* = „lelőlni, megtelepedni“ stb igéből van).

** *R. Nagy László* a kunsági *Kormáncskolaponyog* személynévet is idesorozza (a *csuk* képzővel). Az ilyen alakok a *kun* nevek közt gyakoriak. Pld: *Bengecsek*, *Iloncsuk*, *Vancsuk*, *Ivancsik*. Ebből az alkalomból ide írom azt a régi gondolatomat, hogy a gömri *Otrocsok*, később *Otrokocs* nemzetség és utána falu neve se szláv lesz mint *Karácsonyi* gondolja (*Magy. nemz.*), hanem török, talán az említett *oturmak* igéből.

*** *Pais Dezső* azonban (*Magyar Anonymus*) ezt *Korcán*-nak olvassa (*Karácsonyi* i. h. *Korszán*-nak).